

Mariola TYMOCHOWICZ

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Humanistyczny
Lublin, Polska
e-mail: mariolate@wp.pl

**PATRONI KAPLICZEK PRZYDROŻNYCH
Z OBSZARU LUBELSZCZYZNY**

THE PATRONS OF WAYSIDE CHAPLES FROM LUBLIN PROVINCE

Słowa kluczowe: kapliczki, patroni, Lubelszczyzna, kwerenda ikonograficzna

Key words: *rural chapels, patron saints, Lublin Voivodeship, iconographic query*

Streszczenie

W prezentowanym tekście przedstawieni zostali najbardziej popularni święci patroni, którzy umieszczani byli i nadal są w kapliczkach wiejskich na obszarze województwa lubelskiego. Przeprowadzona kwerenda pokazała, jacy święci cieszyli się większym powodzeniem w danym subregionie i z czego to wynikało. Ukazane zostały także zmienności form eksponowania patronactwa. Przebiegały one od rzeźb drewnianych tych tradycyjnych, przez obrazy zwane oleodrukami, aż po obecnie często umieszczane gipsowe figury i wreszcie ponowne pojawienie się rzeźb, ale już współczesnych w stylu ludowym. Zmiany tych form przedstawień wiążą się także ze zwiększeniem liczby umieszczanych we wnętrzu przedmiotów kultu. Są to zarówno figury, jak i obrazy oraz różne przedmioty ozdobne, pełniące funkcję dekoracyjną.

Abstract

This paper presents the most popular patron saints that were placed and are still in the rural chapels in the Lublin Voivodeship. Conducted research demonstrated what kind of saints were the most popular in this subregion and what reasons were for this. The forms changeability of the patronage exhibition were shown. They proceeded from the traditional wooden carvings, then paintings called chromolithographs and plaster statues, which are now often placed, and finally re-emergence of sculptures, but in the style of the contemporary folk. The changes of these representations forms are also associated with an increase in the number of cult objects placed inside. These are figures, icons, and various ornamental objects that perform a decorative function. Only peoples attitude remains unchangeable towards such objects, which are treated not only as a place of worship, a sacred space, but they also remind them past events or personal experience.

WPROWADZENIE

Kapliczki, które stanowią nierozzerwalny element krajobrazu naszego kraju, pierwotnie miały tylko chronić umieszczone w nich przedstawienia świętych postaci oraz odpowiednio je eksponować. W kolejnych wiekach zaczęły przybierać bardziej rozbudowane formy i stały się ważnymi obiektami sakralnymi, przy których realizowane były rozliczne działania nie tylko o charakterze religijnym, ale także społecznym, magicznym czy historycznym.

Dobór miejsca na postawienie kapliczki czy krzyża nigdy nie był przypadkowy, zawsze miał swoje uzasadnienie, mógł wiązać się z ukazaniem w danym miejscu świętej postaci. Często stanowiły wotum dziękczynne lub błagalne, a niekiedy miały upamiętniać ważne wydarzenia historyczne, czasami i osobiste. Miały także zabezpieczać dany obszar przed niszczącym działaniem sił natury czy złych mocy. Obiekty małej architektury sakralnej stawiane były zatem na obrzeżach wsi, w jej centrum, na granicy pól, łąk, lasów, a także i w ich głębi i nad zbiornikami wodnymi. Obecność w tym wybranym miejscu świątka w kapliczce czy krzyża sprawiała, że przestrzeń wokół niej nabierała sakralnego charakteru. W celu wyodrębnienia z otaczającego krajobrazu były ozdabiane roślinnością a także ogrodzone płotkiem.

W niniejszym opracowaniu autorka przedstawia, którzy patroni i dlaczego najczęściej umieszczani byli we wnętrzu kapliczek wiejskich na terenie województwa lubelskiego. Ukazano zmienność form eksponowania patronactwa, a także wyróżniki regionalne związane z pogranicznością obszaru. Główny materiał źródłowy stanowiły fotografie z archiwum Działu Etnografii Muzeum Lubelskiego w Lublinie, Muzeum Wsi Lubelskiej, Zakładu Kultury Polskiej UMCS w Lublinie oraz zamieszczone w wydawnictwach albumowych i artykułach. Tradycyjne rzeźby ludowe przedstawiające świętych patronów ze zbiorów Muzeum Lubelskiego i materiałów pozyskanych w terenie opisane zostały jedynie przez D. Powiłańską-Mazur (2000, 2004, 2005). Skupia się ona jednak na charakterystyce samych rzeźb, ich kompozycji i artyzmie wykonania.

CHARAKTERYSTYKA PRZEDSTAWIEŃ PATRONÓW

Przedstawienia świętych patronów zawsze odgrywały ważną rolę w życiu lokalnej społeczności. Niektórzy z nich cieszyli się szczególnym uznaniem i umieszczani byli częściej w kapliczkach w danym regionie. Rzeźby, odkąd tylko przyjął się zwyczaj ich stawiania, wykonywane były z drewna lub kamienia, a od końca XIX w. pojawiły się tam obrazy. Od lat trzydziestych XX w. rozpowszechniły się figury gipsowe, a po II wojnie światowej również współczesne rzeźby ludowe.

Dawne rzeźby, określane mianem ludowych, wstawiane były do kapliczek wiejskich, a także umieszczane na cokołach czy słupach. Ten typ nazywany jest powszechnie figurą. Ich twórcami byli wędrowni świątkarze lub miejscowi stolarze, rzadziej amatorzy. Prezentowali oni różny poziom artystyczny, świadczący o ich talencie, umiejętnościach oraz wyobraźni twórczej. Już sam sposób obróbki rzeźby

świadczył o tym, czy wykonał go amator czy świątkarz zawodowo się tym trudniący i posiadający lepsze narzędzia. O twórcach rzeźb XVIII czy XIX-wiecznych niewiele wiadomo, nie były one podpisywane, co może tylko potwierdzać, że ich wykonanie rzeźbiarze traktowali jako zwykłą pracę zarobkową. Jedynie Józef Zagórski datował swoje rzeźby. Najstarsza pochodzi z Mojsławic, z 1848 r., a najmłodsza z Putnowic Górnych z roku 1869 (Peters 1997: 131). Powstawały one z drewna, rzadziej z kamienia. Na wsiach można również spotkać figury wykonane przez profesjonalne warsztaty rzemieślnicze. Fundatorami ich byli najczęściej właściciele ziemscy, którzy umieszczali je w stylizowanych murowanych kapliczkach wykonanych przez miejskich rzemieślników.

Ludowa rzeźba wyróżniała się szczególnymi cechami, które powodowały, że długo ten dział sztuki ludowej był niedoceniany. Działo się tak dlatego, że ich twórcy – prości rzemieślnicy, stosowali uproszczenia, geometryzację kształtów, a przedstawiane postaci były statyczne, miały frontalny układ. Wyróżniała je także rytmiczność poszczególnych układów, deformacja, która pociągała za sobą zmianę proporcji ciała, ale wносиła silne treści ekspresji (Piwocki, 1976: 143).

Sporadycznie w kapliczkach umieszczane były płaskorzeźby, np. przy drodze między Drogojówką a Trzeszczanami (pow. hrubieszowski) znajduje się wyobrażenie św. Onufrego, wykonane przez J. Kowalskiego w ok. 1860 r.

Współczesna rzeźba ludowa powstaje z innych inspiracji, nie zawsze na potrzeby kultowe, ale także w wyniku ogłaszanych konkursów, na organizowane wystawy czy indywidualne zamówienia. Rzeźbiarze tworzą też by zaspokoić swoje potrzeby duchowe i emocjonalne. Funkcja estetyczna jest wówczas pierwszoplanowa, a zmianę tę należy wiązać z zainteresowaniem tego typu twórczością odbiorcy miejskiego. Rzeźby te rzadziej nawiązują do tradycyjnej sztuki, gdyż ich twórcy częściej szukają własnych rozwiązań artystycznych. Na pewno są one bardziej różnorodne. Mają rozbudowaną kompozycję, a postacie pokazywane są w ruchu. Ponadto pojawiły się nowe przedstawienia np. osób błogosławionych w tym Papieża Jana Pawła II.

Stopniowo obok rzeźb drewnianych rzadziej kamiennych (czy kiedy one ginęły) do kapliczek zaczęto wstawiać obrazy malowane na desce lub płótnie, a z czasem bardzo powszechne tzw. oleodruki lub obrazy wysadzane. Wcześniej zawieszane były one na ścianach izby wiejskiej w ołtarzu domowym. Oleodruki produkcji fabrycznej, które miały trafiać do wiejskiego odbiorcy, przedstawiały zazwyczaj realistyczne sceny z *Pisma Świętego* i patronów. Nabywano je na pielgrzymkach lub od wędrownych obrazników. Tak zwane obrazy wysadzane powstawały z masy plastycznej, a tylko twarz i ręce były malowane bądź miały w tym miejscu naklejane nadrukowane obrazki. Również były produkowane masowo. Tematyka obrazów zawieszanych w kapliczkach jest dość ograniczona. Najczęstszym przedstawieniem jest Matka Boska Częstochowska, Chrystus z otwartym sercem. Umieszczane są także obrazy przedstawiające św. Rodzina i postaci świętych (np. w kapliczce na drodze między Zwierzyńcem a Biłgorajem umieszczono obraz św. Antoniego). Można też znaleźć, choć rzadziej, przedstawienia maryjne z lokalnych sanktuariów,

Gipsowe figury wstawiane były do kapliczek od drugiej, trzeciej dekady XX w., ich pojawienie się i popularność można tłumaczyć zmianą upodobań estetycznych mieszkańców wsi i zapewne bardziej dostępną ceną. Tradycyjne rzeźby były niedoceniane już w tym okresie, za swoją nieporadność oraz liczne deformacje, jednak po II wojnie światowej zaczęły one masowo ginać, gdyż nabywali je kolekcjonerzy sztuki ludowej, zachwyceni ich prostotą. Przestały one wówczas pełnić swoje dawne funkcje i stały się eksponatami podziwianym przez nielicznych.

Odlewane gipsowe figury, realistyczne, a przede wszystkim wykonywane masowo nie do końca wpisują się w styl kapliczek tworzonych przez wiejskich rzeźbiarzy. Są one – jak pisze Ksawery Piwocki (1976: 148) – tak jak ubranie kupione w mieście: „piękne”, praktyczne, tanie i poręczne, ale zuniformizowane pozbawione indywidualności, czego nie można powiedzieć o rzeźbie ludowej.

Tradycyjne rzeźby miały najczęściej tematykę chrystologiczną, maryjną lub patronacką. Najchętniej zamawianą dawniej rzeźbą na Lubelszczyźnie, ale także i na innych terenach Polski, był Chrystus Frasobliwy, który zyskał niezwykle przekonującą formę plastyczną (Kuczyńska, 1960: 212). Chrystus ukazany był jako Bóg-człowiek, cierpiący, zatrwożony ludzkim losem, a nie jako groźny stwórca.

W Polsce przedstawienie to pojawiło się na przełomie XV i XVI w., Chrystus wyobrażany był w pozycji siedzącej, wspierając głowę prawie zawsze o prawą dłoń, a niekiedy zgodnie z tradycją gotycką wspierał prawą nogę o czaszkę Adama, która w niektórych przedstawieniach mogła być ułożona na kolanie (ujęcie stosowane tylko w ludowej rzeźbie). Przedstawienia z czaszką występowały między innymi w południowej Lubelszczyźnie. Prawdopodobnie ich twórcy wzorowali się na rzeźbach z XVI w. z kościoła dominikańskiego w Lublinie czy z parafialnego w Biłgoraju (Kuczyńska: 219). Najwięcej tego typu rzeźb powstawało w powiatach południowych: Biłgoraj, Janów Lubelski i Hrubieszów. Rzadko spotykanym przedstawieniem był natomiast Chrystus w mundurze żołnierza, jak rzeźba powstała w 1864 r. w Leszkowicach koło Lubartowa. Jego twórca brał udział w powstaniu i stąd prawdopodobnie takie przedstawienie. Współcześnie ten wizerunek Chrystusa jest często wykonywany i umieszczany w kapliczkach.

Przedstawienia Matki Boskiej także były tworzone na omawianym terenie, jednak znacznie częściej można je spotkać współcześnie, choć już w realistycznych przedstawieniach gipsowych – zwykle Matka Boska Niepokalana z rękami złożonymi do modlitwy czy rozpostartymi.

Szczególny stosunek chłopów do świętych wizerunków tłumaczyć można ich naiwnym pojmowaniem religii, określanej ze względu na jej specyfikę mianem ludowej. Jak podaje S. Czarnowski (1958: 89) – Jezus i Marka Boska – „to przede wszystkim rozdawcy łask i sprawiedliwości ziemskiej na miarę wioskowych potrzeb – rozdawcy boscy, w których – wobec braku ziemskich – lud znajduje pocieszenie jedynie. Te boskie istoty są życiu ludzkiemu, przede wszystkim chłopskiemu, bliskie, są związane zarówno z materialną, jak i duchową stroną tego życia”.

Oprócz rzeźb Chrystusa i Matki Boskiej popularnością cieszyły się przedstawienia świętych, którym już w średniowieczu przypisano różne patronaty. Z czasem

kojarzeni byli z poszczególnymi dniami tygodnia. Powstawały także o nich przysłowia. Aby święty dobrze spełniał funkcje mu przypisane, sytuowany był koło miejsca, które miał chronić, wspierać. Sensualizm wyrażony był też przez ubieranie świętych (z czym jeszcze można się spotkać, np. w Miłocinie Matka Boska ma założony welon ślubny), chronienie przed szkodliwymi działaniami atmosferycznymi, a niekiedy karanie ich za nie wypełnienie prośby. Uważano, że odpowiednie działania podjęte przez ludzi w stosunku do świętych powinny przynieść oczekiwane skutki, a w zamian trzeba było im dziękować i opiekować się nimi.

Rzeźbiarze nadawali figurom różny wyraz, wprowadzając od siebie ekspresję twarzy czy zmieniając położenie atrybutów. Te ostatnie odgrywały ważną rolę w rzeźbie ludowej, bo po nich można było rozpoznać, który święty jest przedstawiany. W niektórych rzeźbach wyraźnie widać, że ich twórcy stosowali indywidualne przemyślane formy, np. w wizerunkach św. Jana Nepomucena czy św. Antoniego.

Na terenie całej Lubelszczyzny, jak wynika z przeprowadzonej kwerendy, spośród dużej grupy świętych najchętniej umieszczana była rzeźba św. Jana Nepomucena, znacznie częściej niż Matki Boskiej. Zachowane rzeźby ludowe są drewniane, rzadziej kamienne, z reguły duże, nawet do ok. 160 cm. Najstarsze pochodzą z przełomu XVIII i XIX w., np. ze Skorczyc pow. Kraśnik. Święty ten przedstawiany był w stroju kapłana w sutannie, rokiecie, birecie z krzyżem lub palmą męczeńską w rękach. Atrybuty te bywają różnie sytuowane i mogą występować pojedynczo. Są także przedstawienia bez atrybutów i tylko lokalna społeczność twierdzi, że to ten właśnie święty znajduje się w ich kapliczce (Powiłańska-Mazur, 2000: 271). Niekiedy trzyma on palec na ustach (symbol zachowanej tajemnicy). Jego atrybutami mogły być także: klucz, książka, kłódka, zapieczętowany list, most, z którego został zrzucony, pieczęć, wieniec z pięciu gwiazd i w środku napis TACUI – "milczałem"; woda, zamek. (Janicka-Krzywda, 1993: 49). Ta ostatnia grupa rekwizytów rzadziej pojawiała się w rzeźbie ludowej.

Figury i kapliczki z tym świętym sytuowane były często w pobliżu zbiorników wodnych, przy mostach, ponieważ miał on chronić przed powodzią, a także przed utonięciem. Był on także patronem spowiedników, orędownikiem w oszczerstwie (Janicka-Krzywda, 1993: 48). Kapliczki (najczęściej typu: domkowego, wnękowego, brogowego czy słupowego) z Janem Nepomucenem spotkamy także w różnych miejscach na terenie wsi oraz miast, ponieważ miał on również chronić pola, zasiewy i cały dobytek. Tak dużą popularność tego świętego wiązać można zapewne z częstymi powodziami, jakie nawiedzały wsie wiosną oraz po długich opadach deszczu. Jest to zjawisko, z którym także w ostatnich latach również stykają się mieszkańcy wsi i miast. Podczas powodzi miały miejsce szczególne wydarzenia, kiedy to np. woda przynosiła nowe figury z zatopionych miejscowości, często znacznie oddalonych. Były one wstawiane do istniejących już kapliczek, albo budowano im nowe (Strzyżowice, pow. Biała Podlaska dokąd Wieprzem przyplłynęły dwie drewniane rzeźby).

Święty Antoni Padewski to drugi stosunkowo popularny patron na Lubelszczyźnie, a w szczególności w powiecie Janów Lubelski, gdzie odnotowano 11 rzeźb.

W Batorzu i Stojeszynie pochodzą one z XIX w. Święty ten opiekuje się górnikami, małżeństwami, narzeczonymi, położnicami, ubogimi, jest orędownikiem w razie bezpłodności, w sprawach rodzinnych, ludzi i rzeczy zaginionych, pomaga w zarazie bydła (Janicka-Krzywda, 1993: 29). Według dawnych przekazów w dniu św. Antoniego powinno się zasiać grykę, by zebrać dobre plony i uniknąć zniszczenia jej przez grad. Kapliczki z tym patronem sytuowane były na terenie wsi, by chronił ich mieszkańców, a także wśród pól (np. Horoszczyce, pow. Zamość) i na skraju lasu (Wólka Poturzyńska, pow. Zamość). Przedstawiany jest w habicie z Dzieciątkiem Jezus na rękach. W Chyżach (pow. Zamość) znajduje się interesujące przedstawienie św. Antoniego, który trzyma w lewej ręce książkę, na której siedzi Dzieciątko, a w prawej – współcześnie wykonany z tworzywa sztucznego kwiat lilii. O tym, że jest to jeszcze ciągle popularny święty, świadczy fakt, iż w Szperówce (pow. Zamość) figura z jego przedstawieniem została przywieziona z odpustu w Radecznicy w 1992 r., a w Pasiece (pow. Janów Lubelski) stoi współczesna figura drewniana z 1994 r. Umieszczane są także różnych wielkości drewniane oraz gipsowe figurki tego świętego jako dodatkowe wyposażenie kapliczki (np. Potoczek pow. Janów Lubelski z figurką gipsową Matki Boskiej w kapliczce we wnętrzu drzewa).

Święty Mikołaj, czczony przez wiernych obrządku wschodniego i zachodniego, najczęściej spotykany jest w kapliczkach w powiatach wschodnich (pow. Hrubieszów, Chełm, Kraśnik, Biała Podlaska, Łęczna, Włodawa) i południowych (Lublin, Janów Lubelski, Biłgoraj), a jedynie dwa odnotowałam w powiecie puławskim – w Gołębiu i Żyrzynie. Jest on, między innymi, patronem rybaków, żeglarzy, dzieci, młodych małżonków, panien, jest opiekunem podczas sztormów (Janicka-Krzywda, 1993: 72). Przedstawiany jest w ubiorze biskupa i często trzyma w ręce pastorał. Jego kapliczki umieszczano najczęściej na skraju lasów i pól, by chronił zwierzęta domowe przed wilkami.

Spotykane są także jeszcze do dzisiaj rzeźby z przedstawieniem świętego Stanisława Biskupa. Jest on patronem młodzieży i miasta Lublina, ukazywany jest w szatach biskupich, a obok niego może stać mieszkaniec Piotrawina (np. Kaliszan, pow. Opole Lubelskie). Przedstawienie takie związane jest z legendą o cudownym wskrzeszeniu przez świętego mieszkańca wsi Piotrawin, położonej nad Wisłą w województwie lubelskim (Powiłańska-Mazur, 2000: 274). W Skrzyńcu jest natomiast kapliczka z figurą Marki Boskiej pośrodku, za nią wisi oleodruk, na którym przedstawione jest wniebowzięcie Matki Boskiej, a po jednej i drugiej stronie znajdują się duże drewniane figury św. Stanisława i św. Mikołaja.

Innym świętym umieszczanym w kapliczkach wiejskich był św. Józef. Jest on patronem rzemieślników pracujących w drewnie, małżonków, rodzin oraz dobrej śmierci i zapewne ten ostatni patronat miał dla mieszkańców wsi szczególne znaczenie, gdyż spokojna śmierć przez wszystkich jest oczekiwana. Święty ten przedstawiany jest w habicie z dzieciątkiem Jezus na ręku. Figura z Janowa Lubelskiego ukazuje go z Dzieciątkiem, które trzyma kulę, a on sam lilie.

Obok wody, drugim żywiołem, z którym przyszło walczyć chłopom był ogień, a przed nim chronić miał między innymi św. Florian, który był także orędownikiem w czasie powodzi i sztormów. Kapliczki z jego przedstawieniem znajdowały się na terenie wsi, a obecnie można je zobaczyć przy remizach strażackich, których jest patronem. Przedstawiany jest w stroju żołnierza rzymskiego, w jednej ręce trzyma choągiew, a w drugiej dzban z wodą, którą polewa płonący budynek (Wojśławice, pow. Chełm, Stojeszyn pow. Janów Lubelski).

W kapliczkach na omawianym terenie spotkać można także rzeźbione przedstawienia innych świętych, jak: Jana, Onufrego, Barbary, Piotra, Franciszka, Tekli, Walentego, Anny, ale są one nieliczne. W Tarnogrodzie jest jeszcze rzeźba Michała Archanioła. Częściej spotykane są małe gipsowe aniołki w pozycji klęczącej stanowiące dodatkowe wyposażenie ołtarzyków w kapliczkach.

Nie można nie wspomnieć jeszcze o jednym szczególnym miejscu na Lubelszczyźnie, gdzie odnajdziemy dużą grupę świętych i błogosławionych polskich. Ta aleja świętych, jak jest potocznie nazywana, znajduje się w Urzędowie przed kapliczką św. Otylii przy cudownym źródle. Jest tam 18 figur odlanych z gipsu, naturalnej wielkości. Postawione zostały one z inicjatywy księdza Aleksandra Bacy.

Fot. 1. Kapliczka przy drodze do Zdziłowice-Godziszów, pow. Janów Lubelski
Photo 1. Crosses, Zdziłowice-Godziszów, Janów Lubelski district.

Fot. 2. Figura gipsowa Matki Boskiej Niepokalanej, Zbereże, pow. Włodawa
Photo 2. Plaster figure of Our Lady Immaculate, Zbereże, Włodawa district.

Fot. 3. Rzeźba ludowa św. Jana Nepomucena, Momoty Górne, pow. Janów Lubelski.
Photo 3. Sculpted St. John of Nepomuk, Momoty Górne, Janów Lubelski district.

Fot. 4. Rzeźba ludowa św. Antoniego, Biała, pow. Janów Lubelski.
Photo 4. Sculpted St. Anthony, Biała, Janów Lubelski district.

Fot. 5. Kapliczka z figurą gipsową św. Józefa, Żuków pow. Włodawski.
Photo 5. Chapels of plaster statue of St. Joseph, Żuków, Włodawa district.

Fot. 6. Wnętrze kapliczki, Żuków, pow. Włodawa.
Photo 6. Inside the chapel, Żuków, Włodawa district.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonej kwerendy należy wnioskować, że współcześnie najczęściej w kapliczkach wiejskich umieszczane są figurki gipsowe przedstawiające Matkę Boską Niepokalaną, znacznie rzadziej Fatimską oraz Chrystusa Frasobliwego, sporadycznie św. Antoniego. Natomiast z zachowanych dawnych rzeźb wynika, iż szczególnie poważaniem cieszył się w tym regionie św. Jan Nepomucen, jego przedstawienia można do dzisiaj spotkać w każdym powiecie, zazwyczaj w kapliczkach usytuowanych przy zbiornikach wodnych. Zachowało się także stosunkowo dużo rzeźb św. Antoniego, nieco mniej św. Floriana oraz św. Mikołaja. Genetycznie kapliczki z przedstawieniem tego świętego mają charakter wschodni, ale obserwujemy wyraźne poszerzenie geografii występowania tego patrona także na obszarach centralnych województwa lubelskiego.

Rozpowszechnienie wizerunku Matki Boskiej, w ostatnich latach tłumaczyć należy bardzo mocno rozwiniętym kultem maryjnym w naszym kraju. Jerzy Bartmiński (2004: 273-274) wyróżnia trzy odmiany religijności maryjnej: liturgiczno-kościelną, narodowo-masową i ludową. W obiegu narodowo-masowym maryjność jest „silnie unarodowiona i przeniknięta ideologią patriotyczną”, w maryjności ludowej „jest eksponowana więź indywidualna typu rodzinnego”.

O coraz bardziej rodzinnym, indywidualnym podejściu do stawiania kapliczek oraz krzyży świadczyć może również fakt, że są one coraz częściej sytuowane w pobliżu domów ich fundatorów, rzadziej przy polach czy w lasach. Stawiane są zazwyczaj w prywatnych intencjach, co występowało już po uwłaszczeniu, ale na mniejszą skalę. Istotnym zmianom podlega także ich wyposażenie, które jest znacznie bogatsze, jeśli chodzi o liczbę umieszczanych tam poświęconych przedmiotów. Są to nadal figury rzadko już tradycyjne ludowe, częściej gipsowe, nadto obrazy (nawet po kilka), krzyże drewniane i metalowe. Powróciły rzeźby drewniane, ale już typu ludowego we współczesnej aranżacji. Na stolikach czy półkach, tworzących ołtarze, znajdują się także świeczniki i wazony z kwiatami, najczęściej sztucznymi. Wnętrze dekorowane jest obrusem i firankami. Takie przeładowane wyposażenie świadczyć może o tym, że religijność ludowa ciągle jest żywa, co między innymi wyrażają licznie rozsiane po terenie obiekty małej architektury sakralnej, także te nowo budowane. Niezmienny jest też stosunek mieszkańców do tego typu obiektów, traktowanych nie tylko jako miejsca kultu, ale również dawnych wydarzeń czy osobistych przeżyć.

LITERATURA

- Bartmiński J., 2004: Matka Boska w polskiej tradycji ludowej [w:] Przegląd Powszechny, nr 5: 274.
- Czarnowski S., 1958: Kultura, Warszawa.
- Janicka-Krzywdą U., 1993: Patron-Atrybut-Symbol, Pallottinum, Poznań.
- Kondraciuk P, Urbański A, 2008: Kapliczki, figury i krzyże przydrożne w pejzażu pogranicza, Akapit, Lublin-Zamość.
- Kuczyńska A., 1960: Chrystus Frasobliwy w polskiej rzeźbie ludowej [w:] Polska Sztuka Ludowa, nr 4: 211-229.
- Petera J., 1997: W kręgu rzeźb Józefa Zagórskiego [w:] Studia i Materiały Lubelskie, t. 14: 131-155.
- Petera J., 1981: Kapliczki drewniane na Lubelszczyźnie [w:] Z Zagadnień Kultury Ludowej, t. 2-3: 63-106.
- Petera-Górak J., 2001: Kapliczki i krzyże przydrożne [w:] Dziedzictwo kulturowe Lubelszczyzny, Kultura ludowa, (red.): A. Gauda, Lublin: 21-28.
- Piwocki K., 1976: Rzeźba ludowa [w:] Polska Sztuka Ludowa, nr 3-4: 131-150.
- Powińska-Mazur D., 2000: Ludowa rzeźba drewniana z kapliczek przydrożnych w regionie lubelskim [w:] Święci przydrożni. Patroni przyuliczni (red.): B. Wierzbicka, Biblioteka Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, Warszawa: 267-281.
- Powińska-Mazur D., 2004: Patron powodzian, tonących, spowiedników i mostów: o rzeźbach św. Jana Nepomucena w regionie lubelskim [w:] Twórczość Ludowa". R. 19, nr 4: 16-18.
- Powińska-Mazur D., 2005: Kapliczki św. Mikołaja na Lubelszczyźnie [w:] Twórczość Ludowa, R. 20, nr 1/4: 65-67.

Wszystkie fotografie: M. Tymochowicz.
All photos: M. Tymochowicz.